

*Научен живот***XVII КОНГРЕС НА БЪЛГАРСКАТА
СОЦИОЛОГИЧЕСКА АСОЦИАЦИЯ И НАУЧНА
КОНФЕРЕНЦИЯ „ПУБЛИЧНИ ОБРАЗИ
НА НАУКАТА(ИТЕ) В ДИГИТАЛНАТА ЕРА“**

(1 ноември 2024 г., София)

На 1 ноември 2024 г. в зала 1 на СУ „Св. Климент Охридски“ се проведе XVII конгрес на Българската социологическа асоциация. Той бе предшестван от научна конференция на тема *Публични образи на науката(ите) в дигиталната ера*, организирана по проект *Образите на науката в дигиталния свят: между социалните мрежи и интернет медиите* (№ КП 06-Н55/6, ноември 2021 г., ФНИ). Гости на конференцията бяха Федерико Нересини (Университет на Падуа), Ахмет Сюрдем (Университет Билги в Истанбул) и Джанан Урхан (Голдсмит, Университет в Лондон). По време на научния форум бе представен и специалният брой 56 на списание *Социологически проблеми* на английски език – *Networks of Understanding: Public Image(s) of Science (s) in the Digital Age*, резултат от проекта, подкрепен от Фонд „Научни изследвания“ на Министерството на образованието и науката в България.

При официалното откриване на конференцията Румяна Стоилова, председател на БСА, поздрави гостите на конгреса и на научния форум по случай празника на Народните будители 1 ноември и припомни, че това е денят, в който изразяваме благодарност не само към учителите ни, но и към всички онези, които ни учат на любов към книгите и знанието и оставят траен отпечатък в нашия живот. Стоилова изтъкна, че Българската социологическа асоциация е не само институция, но и кауза. БСА съществува като жив организъм с призванието да събира социолози от различни институции и различни поколения в общност и тази заедност придава допълнителна стойност

на дейността на организацията. През годините се е доказал смисълът на взаимодействието между учените социолози и колегите от социологическите агенции, които първи формират публичния образ на социологията в страната. Наред с важното място на медиите в работата на социолога тя изтъкна значението на дигиталните технологии и контакта с фирми, които могат да предоставят данни за анализ. Що се отнася до дигитализацията, на социологията ѝ предстои дълъг път, но БСА вече върви по този път заедно с колеги от международната академична общност.

Мартин Й. Иванов, ръководител на проекта *Образите на науката в дигиталния свят: между социалните мрежи и интернет медиите*, говори за приемствеността в изследванията на учените и посочи, че и темата на конференцията, а и самият проект са плод на тази приемственост, тъй като началото на изследването на „публичния образ на науките“ в България е поставено от Кръстина Петкова и Пепка Бояджиева през 90-те години на XX век. Интервюто с тях, в което се прави исторически преглед на публичното разбиране на науката, открива специалния брой на списание *Социологически проблеми*. В него са представени актуалното състояние на изследванията на публичния образ на науката и новите методологии, отношенията между наука и религия, промените в науката под влияние на дигитализацията и др. В заключение Иванов провокира аудиторията към дискусия с три въпроса: „Как ние като учени гарантираме, че научното знание остава достъпно, точно и надеждно в този бързо променящ се наш свят? Каква роля

играят културните и регионалните различия при оформянето на общественото отношение и доверие към науката? По какви начини научните институции могат да възстановят и поддържат общественото доверие, въпреки съществуващите, силно навлизащи конспиративни теории и дезинформация и все по-фрагментирания медиен пейзаж?“.

Федерико Нересини изнесе публична лекция на тема *Медиен анализ на отношенията технонаука–общество. Теоретични предпоставки и методологични предизвикателства*, в която разгледа нововъзникващите ефекти от процесите на копродукция на обществото и науката. Той изтъкна, че въпросът за това дали медиите представят реалността може да има двойствен отговор, без това непременно да създава противоречие. При анализирането им можем да разберем не само как работят, но, макар и частично, да добием представа за някои социални явления. Нересини подчерта, че проучванията и медийните анализи са две изражения на една и съща реалност. Той разгледа предимствата и недостатъците на избора на печатна преса или социални медии като основен източник на данни. При вестниците като положителни черти се открояват представителността на общата аудитория, високата достъпност и дългата периодичност, а при социалните медии – представителността на увеличаващата се аудитория, достъпността през приложения и периодичността в случай на онлайн вестници. Лекторът представи проекта *Techoscientific Issues in the Public Sphere (TIPS)*, който по същество е общодостъпна платформа, вече захранена с данни от медии и подпомагаша по-бързото проучване на статии, посветени на технауките. Платформата е доказала своята полезност при проучване на технауката и ковид пандемията. Проучени са следните въпроси: какви области се активизират от мейнстрийм медиите при разясняването на проблемите, свързани със SARS-CoV-2, и по-конкретно коя област, научната или политическата, преобладава в медийните дискурси по отношение на пандемията от Covid-19? Какви са типове участници, институции и експертни мнения, които се налагат като доминиращи в медийния наратив по темата SARS-CoV-2? Друго знаково изследва-

не, реализирано благодарение на платформата и достъпа до иновативния анализ на данни, е *Зависимост от пътя (path dependency)*. При него е изследвано медийното отразяване на енергийния преход и е получена информация за действащите лица в медийното пространство, за формиращите се групи от специфични участници и за доминиращите актьори в медийната сфера.

Ахмет Сюрдем дискутира с Федерико Нересини темата за анализа на данни и миксирането на методи, като основният фокус бе върху изкуствения интелект. Дватама обсъдиха как и доколко големите езикови модели биха могли да бъдат интегриран инструмент при анализа на медийни текстове, например при създаването на гнезда от думи и текстове в многомерно пространство (стотици или хиляди измерения), с цел „измерване на сходството/отдалечеността между думи или текстове, които са семантично свързани; векторна репрезентация на текстове, за да се класифицират и да се прогнозира определени явления; тематично моделиране (*topic modeling*, например BERTopic)“.

В панела за представяне на специалния брой на списание *Социологически проблеми* Ахмет Сюрдем изнесе доклад на тема *Свързване на парадигми: Изследване на културата чрез смесени методи (Mixed Methods) при анализ на текстове* и изтъкна необходимостта от интегрирани подходи при анализа на текстове, както и свързване на семиотично-херменевтичното проучване, машинното обучение (*Machine Learning*) и мястото на изкуствения интелект (AI) при анализ на културата. Иновативните аспекти в неговата работа са интеграцията на изчислителни методи с интерпретативна дълбочина, използване на проследяване на зависимости (*dependency parsing*) в дискурсивния анализ и прилагане на абдуктивно разсъждение при критически дискурсивен анализ, базиран на корпус от текстове (*corpus-based CDA, Critical Discourse Analysis*). Ключов момент в презентацията на Сюрдем бе как се конструира корпус от текстове – тема, която бе коментирана и от Светломир Здравков от гледна точка на възможностите на изкуствения интелект да бъде обучаван и супервизиран при изпълнението

на задачи. Сюрдем посочи примери и готови скриптове на Python, споменати в книгата му, която съвсем скоро предстои да бъде издадена. В заключение изтъкна мястото на смесените методи, т. нар. методологичен плурализъм, при разбирането на културата посредством текстове.

В своя доклад *Мост между световете: как традиционните религиозни практики и Ню Ейдж вярванията влияят на доверието в научните институции в България* Мартин Й. Иванов обясни как е изследвана връзката между религиозност, духовни практики и доверие в научните институции в България при две особености на българското общество – в него преобладават православните християнски традиции и ниските нива на доверие в обществените институции. Използвана е теорията на Питър Бъргър за „свещения покров“, която постулира, че традиционната религия легитимира социалния ред, като вписва създадените от човека институции в трансцендентна рамка. Оттук и тезата, че традиционната религиозност влияе положително на общественото доверие и в частност върху доверието в научните институции. Изследователските резултати показват, че хората, които се занимават с традиционни религиозни практики и имат доверие в Българската православна църква, са по-склонни да се доверят на научни институции, разглеждайки ги като част от споделена морална рамка, която насърчава общественото благополучие. За разлика от тях, тези, които се придържат към Ню Ейдж вярванията, наблюдаващи на личната духовност и алтернативните системи на знания, демонстрират по-ниско доверие в научните институции. Данните дават основание да се разглежда ролята, която институционализираната религия играе в легитимирането на научните институции в контекст, в който доверието в други публичните институции остава ниско.

Докладът *„Конспиритуалност“ и доверие в здравната система в Турция* на Джанан Урхан (Голдсмит, Университет в Лондон) разглежда темата за съвременните конспиративни теории като свързани със „синтеза на доминираната от жени Ню Ейдж (с позитивен фокус върху аза) и доминираната от мъже сфера на конспиративните теории (с негативен фокус

върху глобалната политика)“, от една страна, и с „бързо разрастващо се движение в интернет, което изразява идеология, подхранвана от политическото разочарование и популярността на алтернативните възгледи за света“, от друга страна. Според нея в научните среди се говори вече за т. нар. *онлайн религия*, обединяваща две вярвания: 1) светът е обладан от зли сили и 2) нова духовна парадигма, разпознавана от определени хора, които се усещат призвани да насърчават в тази парадигма и себе си, и другите. Така се стига до стигматизиране на знанието. В своето изследване на конспиративните теории Джанан Урхан разграничава конспиративна ориентация (т.е. предразположеност към приемане на различни теории на конспирацията) и конспиративна атрибуция (т.е. ситуационна тенденция за приписване на конспиративни теории към конкретни проблемни ситуации) и установява, че доверието в институциите има по-големи ефекти върху конспиративната ориентация и атрибуция, отколкото научно-техническото (STEM) образование.

Петя Климентова изнесе доклад на тема *Стратегии за научна комуникация: Поглед към практиките на институтите на БАН*, в който представи резултати от непредставително изследване на успешни ПР стратегии на уебсайтове на български научни институции. Проучването откроява нормативен и оценъчен поглед върху концепцията и практиките на комуникация на науката. Допитването до комуникационни експерти от научните институции показва, че за да бъде успешно комуникирането на научните резултати, информацията в ПР отдела трябва да бъде получена навреме. Някои учени подценяват ролята на медийното представяне на своята работа и не подават информация за събитията, които организират. Създаването на атрактивни визуални елементи към всяка публикация също играе важна роля за доброто възприемане от публиката. Проучването е показало и възможности за подобряване на научната комуникация по посока на овластяване на изследователските институции, насърчаване на общоевропейското сътрудничество, изграждане на стратегически партньорства, развиване на институционална подкрепа, иновации в комуникацията на зна-

ния, ангажиране с непрекъснато подобряване на стратегии за комуникация на научните резултати.

Кръглата маса *Социологията в медиите* започна с доклада на Светломир Здравков на тема *От академични социолози до социологическите агенции: изследване на медиатизацията на социологията в България с помощта на големи езикови модели и многостепенна логистична регресия*. Проучването показва, че представителите на частните социологически агенции доминират най-популярните и влиятелните медии в България като телевизии и таблоиди. Анализът, базиран на над 36 000 статии във водещи дигитални медийни платформи за периода 2020–2024 г., разкрива значителни разлики в медийното присъствие на академичните и неакадемичните социолози. Академичните социолози са по-често цитирани в медии – обществени и икономически, за които институционалната легитимност има важно значение. Видимостта на академичните социолози е силно свързана с притежаването на академични звания, принадлежност към уважавани институции и възможността за аналитични обяснения. Те се появяват по-рядко в популярни медии с широка аудитория, а когато го правят, са по-склонни да акцентират върху възможни политически и социални последици въз основа на проведените изследвания, за разлика от представителите на агенции, които рядко се ангажират с подобни анализи.

Антоанета Гетова представи резултати от съвместното изследване с Юлиан Борисов *Образът на социологията в онлайн медиите: между предизборните проучвания и академичния дискурс*. Основната хипотеза, че в популярните дигитални медии у нас „социология“ се асоциира основно с представяне на резултати от избори и с предизборни проучвания, а академичната социология на практика „отсъства“, е доказана посредством три последователни проучвания – а) пилотно изследване с качествени и количествени методи на материали от популярни български дигитални медии, публикувани през 2016 г. и съдържащи избрани ключови думи; б) основно изследване, което представлява количествен анализ на съдържанието на медийни материали от 10 български популярни дигитални медии за

периода 2016–2019 г.; в) проучване с част от извадката от медии, използвана при основното изследване, включваща медийни материали за периода 2020–2024 г. (до м. август включително). Извличането на темите в количествения анализ на съдържанието е чрез т. нар. Parallel LDA & HDP (Latent Dirichlet Allocation and Hierarchical Dirichlet Process), а основният използван софтуер за анализ на големи текстови данни е Knime. Резултатите от основното изследване например показват, че най-интензивни медийни публикации, позоваващи се на социологията, се появяват при националните избори през 2016 г. и 2017 г., Европейските избори през пролетта на 2019 г. и местните избори през зимата на 2019 г.

Елена Стойкова представи изследването *Социология в мемета*. Според нея социологическите мемета могат да се разглеждат като форма на културна продукция, която отразява динамиката на властта, борбите за признание и опитите за натрупване на капитал в рамките на академичната социология и публичната сфера. Повтарящи се теми в публичния образ на социологията са: а) „безполезна“ научна степен с ограничени перспективи за работа; б) прекалено аналитична (социолозите понякога се възприемат като анализиращи дори най-обикновените социални взаимодействия); в) претоварена с жаргон и недостъпна (използването на сложна социологическа терминология и теории може да създаде усещане, че социологията е недостъпна и непонятна за неосоциолози). Меметата, създадени от собствените борби на студентите в тяхното социологическо образование, транспонират текущите класификационни борби в социологията, където различни теоретични перспективи и методологични подходи се конкурират за господство през автори и техните концепции (Дюркем, Вебер, Маркс и Бурдийо). Тези борби за „истинската“ социология очертават граници между различните идейни школи в социологията, пре/дефинирайки това, което се смята за „легитимна“ социология. Така се чертаят граници между социологията и другите социални науки, определяйки това, което се смята за „изключително социологически“ концепции и автори.

След научната конференция се проведе XVII конгрес на Българската социоло-

гическа асоциация. Той започна с отчетен доклад за дейността, представен от председателя ѝ – проф. Румяна Стоилова. Основният извод бе, че „БСА е в добро състояние“: продължава членството на БСА в Международната социологическа асоциация и участието ѝ в научния консорциум, осъществяващ Европейското социално изследване в България; продължава и традицията за организиране на научни конференции на БСА, съпътстващи отчетните събрания на асоциацията. Проф. Стоилова очерта и предизвикателствата пред БСА, свързани с поддържане на висок престиж и доверие към социологическата експертиза в публичното пространство, стриктно отстояване на професионалните и етическите стандарти на професията, утвърждаване на социологическата професия като необходима при провеждане на оценяващи изследвания на политики и програми, засилване ролята и значението на социологическото образование в българските висши училища, включително чрез различни форми

на интердисциплинарно обучение, засилване на международната дейност по линия на Международната социологическа асоциация (МСА) и Европейската социологическа асоциация (ЕСА) и др.

След приемане на отчета за дейността на БСА за периода 2021–2024 г. и на отчета на Контролната комисия се премина към избор на нови членове на органите на БСА. Управителният съвет на БСА за периода 2025–2028 г. се състои от Мила Минева, председател (СУ „Св. Климент Охридски“) и членове: Елица Димитрова (Институт за изследване на населението и човека, БАН и ПУ „Паисий Хилендарски“), Светломир Здравков (Институт по философия и социология, БАН), Веселина Качакова (Институт по философия и социология, БАН), Георги Медаров (Институт по философия и социология, БАН и УНСС), Димитър Панчев (ПУ „Паисий Хилендарски“) и Елена Дариева (НСА „Насока“).

Петя Климентова, Веселина Качакова